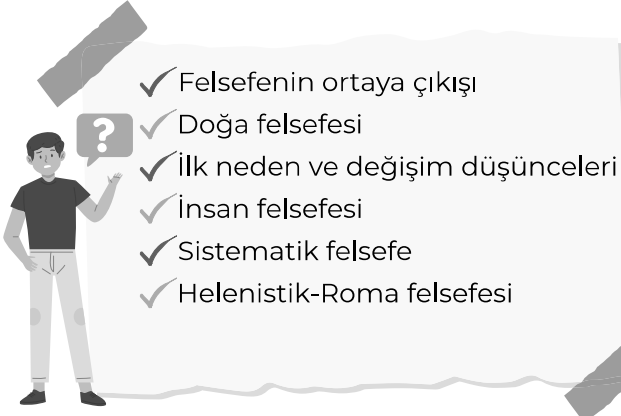

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- ☞ Tarihi kaynaklar felsefe teriminin ilk kez Yunan kültüründe kullanıldığını göstermektedir. Ancak bilgelik sevgisi anlamına gelen, bilginin bitmeyen arayışı ve bilme isteğinin sürekliliği olan felsefe, felsefenin terim olarak ortaya atılışından çok öncedir.
- ☞ Nerede insanlar görünenele yetinmemiş, bilmenin ötesine geçmek istemiş, mevcut bilgiden şüphe etmiş, özgürce sorup özgürce araştırmışsa felsefe orada var olmuştur.
- ☞ Felsefe insanın merak etme, öğrenme, düşünme, sorgulama ve anlama çabalarının ürünüdür. Ve bu çaba birbirine yakın zamanlarda dünyanın birçok medeniyetinde karşımıza çıkar.

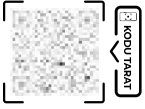
FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞINA KATKIDA BULUNAN MEDENİYETLER

Mısır ve Mezopotamya

Yunanlılardan önce Mısır ve Mezopotamya'da ciddi bir bilimsel faaliyet görüyoruz. Yalnız Mısır ve Mezopotamya'da bilim olgu toplama, pratik bilgi ve ihtiyaçlara cevap arama aşamasının ötesine geçip genellemelere ulaşma, kuramsal araştırmalar yapma biçimine dönüşmemiştir.

MÖ 6. YY - MS 2. YY FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

Hint Çin ve İran

Hint, Çin ve İran kültürlerinde azımsanmayacak bir felsefi düşünce geleneği yaratılmıştır. Ancak bu felsefi düşünce, kendini mitolojik düşünce ve dinden soyutlayamamıştır.

Bu medeniyetlerde yapılan bilimsel çalışmalar din ve mitolojiden ayrı olmadığı için gerçek anlamda bir bilim ve felsefeden bahsedemiyoruz. Bunları "felsefeye benzeyen düşünceler" diye adlandırabiliriz.

PEKİ NEDEN?

Antik Yunan'da Felsefeyi başlatıyoruz.

Antik Yunan

Felsefenin antik Yunan'da doğmasını sağlayan şey, akla dayalı sorulara akla dayalı cevapların verilme arayışıdır. Artık gök gürültüsünün nedeninin tanrının kızması olarak değil de bir doğa olayı olduğu şeklinde akla ve gözleme dayalı açıklamalar yapılmıştır.

Antik Yunan medeniyeti bilime pratik kayıdan uzak, anlamak ve merakını gidermek amacıyla yönelmiş, tek tek olgularla yetinmemiş, genel olana, teoriye ulaşmıştır. Felsefeyi de mitolojik ve dinsel açıklamalardan bağımsız, akla dayalı bağımsız bir alan olarak algılamışlardır.

“ Peki sadece bu neden mi antik Yunan medeniyetinde felsefenin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hayır. Birçok nedeni var onlar bir tanesi kültürel etkileşim ve ticarettir.

“ Yunanlar, Fenikelilerden alfabeyi ile biraz da teknoloji ve dinî düşünceyi, mısırlılardan mimari düşünceleri ve geometrinin temellerini, Babillerden astronomi, matematik ve yeni dinsel düşünceleri aldılar.

MÖ 6. - MS 2. YÜZYIL FELSEFESİ'NİN TARİHSEL ŞERİDİ

Grek Felsefesi (Doğa Felsefesi)

MÖ 6. Yüzyıl-5. Yüzyıl

Milet Okulu ile başlayan, doğanın ve varlığın incelenmesi konusunu içeren felsefe dönemidir. Bu kapsamda yer alan filozoflar felsefi ilgilerini doğa üzerinde yoğunlaştırmış ve daha çok ilk neden ve değişim problemi üzerinde felsefi üretim yapmışlardır. Bu dönem filozofları: **Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, Hekakleitos, Parmenides, Pythagoras, Empedokles, Anaksagoras, Demokritos**

İnsan Felsefesi

MÖ 5. Yüzyıl-4. Yüzyıl

MÖ 5. yüzyıldan itibaren felsefi ilginin doğadan insan yaşamını ilgilendiren sorunlar üzerine dönmesinin sonucu olarak bilgi, etik ve siyaset üzerine felsefe yapılmıştır. Bu dönem Sofistler ve Sokrates ile anılmaktadır. Bu dönem filozofları: **Protagoras, Gorgias, Sokrates**'tir.

Sistemantik (Klasik) Felsefe

MÖ 4. Yüzyıl-
3. Yüzyıl

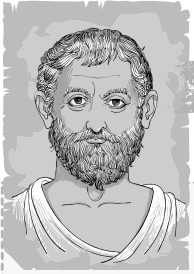
Platon ve Aristoteles ile anılan sistemantik felsefe, söz konusu filozofların felsefenin inceleme alanını genişlettikleri, temel bir fikri felsefenin farklı alanlarında ayrı ayrı temellendirmek yoluyla sistem kurmaya yöneldikleri gözlenir. Bu dönem filozofları: **Platon, Aristoteles**'tir.

Helenistik Roma Felsefesi

MÖ 3. Yüzyıl-
MS 2. Yüzyıl

Helenistik felsefe, Yunan kültür ve düşüncesi ile Doğu'nun dinî düşüncelerinin karışıp birleşmesinden oluşan bir felsefedir. Bu dönem filozofları: **Stoa Felsefesi, Epiktetos, Çiçero, Septik Felsefe, Pyrrhon, Timon, Epiküros**

DOĞA FELSEFESİNDE İLK NEDEN PROBLEMİ

THALES

ARKHESİ SU

İyonya okulunun ve doğa felsefesinin kurucusu, düşünce tarihinin ilk filozofudur.

İlk defa doğayı doğanın diliyle anlatması, mitolojik açıklamalardan sıyrılarak akılla, kendi gözlemleriyle doğayı açıklaması; onu felsefenin kurucusu diğer bir ifadeyle babası yapmıştır.

Ona göre evrenin ilk nedeni (arkhesi), sudur.

Su; varlıkların tümünün nedeni, ilk maddesidir.

Değişen her şeyde değişmeden varlığını sürdürdendir. Evrendeki çokluğun temelindeki birliktir. Suyun soğuduğunda buz, ısındığında ise buhar olması suyun tüm varlıklarda farklı biçimlerde var olduğunu gösterir. Depremler bile suyun dalgalanmasından ve çalkalanmasından oluşur.

Thales, matematik ve astronomi alanlarında önemli çalışmalar yapmıştır hatta güneş tutulmasını önceden saptadığı söylenmektedir.

Bir yılın 365 gün olduğunu hesaplamıştır.

Ay ışığının kaynağının Güneş olduğunu belirtmiştir.

ANAKSİMANDROS

ARKHESİ APERİON

Güneş saatini bulduğu ve ilk haritayı çizdiği söylenir.

Dünyanın silindirik yuvarlak olduğunu ve boşlukta durduğunu savunmuştur.

Anaksimandros göre, gözlerimizin önünde duran çoğulluk ve çeşitlilik, kendisi sınırlı ve belirli olan bir maddeden gelmiş olamaz.

Bu nedenle Anaksimandros sınırsız ve belirsiz anlamına gelen "aperon"u her şeyin kaynağı olarak görür.

ANAKSİMENES

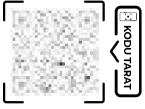
ARKHESİ HAVA

İnsanın ve diğer canlıların nefes alışından, nefes aldığı sürece yaşadığı gözleminden yola çıkan Anaksimenes, arkhe olarak havayı işaret etmiştir.

Ona göre hava evrene canlılığını veren ilk maddedir

Anaksimenes birlikten çokluğa geçişi açıklarken havadaki sıkışma ve seyrekleşme kavramlarına başvurur. Hava seyrekleştiği zaman ateş, sıkıştığı zaman da rüzgâr, bulut, su ve toprak hâline gelir.

Ona göre hava (soluk) olan ruhumuz bizi nasıl ayakta tutuyorsa hava da evreninin bütününe sarıp onu ayakta tutar.

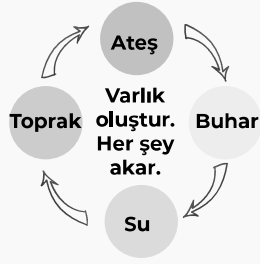
MÖ 6. YY - MS 2. YY FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

HERAKLEİTOS

ARKHESİ ATEŞ

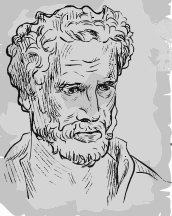
- Herakleitos'a göre "arkhe" ateştir. İlk madde olarak ateşi seçmesinin nedeni sürekli değişim ve oluşum anlayışının bir ürünüdür. Çünkü ateş hareketlidir.
- Herakleitos'a göre her şey akar, hiçbir şey kalıcı değildir. Bu yüzden aynı ırmakta iki kez yıkanamayız.
- Herakleitos'a göre evrende kalıcılık ve durağanlık yoktur. Her şey değişmektedir ve bu değişim döngüselidir.
- Değişmeyen tek değişimin kendisidir. Her şey karşıtıyla vardır ve kaçınılmaz olarak karşıtına dönüşecektir.

EMPEDOKLES

ARKHESİ SU, HAVA, TOPRAK, ATEŞ

- Ona göre varlığın temelinde dört ana madde vardır. Bunlar: toprak, su, hava, ateştir.
- Dört ana madde değişmezdir. Değişme bu dört ana maddenin karışımından meydana gelir. Doğadaki her şey su, hava, toprak ve ateşin değişik oranlarda karışımından meydana gelir.
- Bu dört ana maddeyi birleştiren ve ayrıştıran iki güç vardır; sevgi ve nefret. Sevgi birleştirici, nefret ise ayırıcı ilkedir. Bu birleşme ve ayrışma süreci sonsuzdur.
- Empedokles'e göre evrende gerçek bir değişim yoktur. Çünkü gerçeklik değişmez. Görünüşteki bu değişim, bu dört ögenin karışımından meydana gelir. Her cisim, bunların belli bir orandaki birleşmelerinden doğar.

DEMOKRİTOS

ARKHESİ ATOM

- Demokritos'a göre arkhe, atom'dur. Atomlar sonsuz, değişmeyen, boşluksuz ve yer kaplayan özelliktedir. Atomlar ezeli ve edebi gerçekliklerdir.
- Atomlar sadece sayıca değil şekil bakımından sonsuzdurlar. Atomlar boşluk içinde değişik şekillerde bir araya gelirler. Dış dünyada nesnelere bu farklı şekil ve büyüklükteki atomların birleşmesi sonucu ortaya çıkar.
- Boş mekânlar içinde yayılmış olan atomlar sürekli hareket hâlinde olup onların hareketleri birtakım çarpışmalara yol açar. Bu çarpışmalar iki yönlü sonuç doğurur: Birbirlerine hiçbir şekilde uymayan atomlar çarpışınca birbirlerinden uzaklaşırlar veya birbirlerine uyan şekiller, birbirlerine denk düşen atomlar çarpınca birleşip birleşik cisimleri meydana getirirler.

ANAKSAGORAS

ARKHESİ TOHUM

- Anaxagoras'a göre ana madde tohumdur. Nesnelere bu tohumların hepsinden birer parça bulunur, nesnelere kendilerinde ağır basan tohumların çeşidine göre nitelik kazanır. Görme yetimiz kaba ve yetersiz olduğundan bizler baktığımız maddelerdeki parçacıklardan hangisi ağır basarsa o maddeyi o parçacık ismi ile çağırırız.
- Yani vücudumuzdaki her bir hücrede her şeyden bir şey bulmak mümkündür.
- Oluşumun düzenini sağlayan da düşünsel bir ilke olan nous'tur. Nous tohumlarının birbirleriyle karışması ve birbirlerinden ayrılmasına neden olan hareket ettirici kuvvettir.
- Varlıkların en son parçaları yoktur, sonsuza kadar bölünebilirler. Hem sayı bakımından sonsuzdurlar hem de küçüklük bakımından. Evrende hiçbir şey saf hâlde bulunmaz.

İlk Neden (Varlık, Ana madde, Arkhe) Nedir?

DOĞA FELSEFESİNDE DEĞİŞİM PROBLEMİ

HERAKLEİTOS

Herakleitos'a göre her şey değişir. Değişmeyen tek bir şey varsa o değişimin kendisidir.

- “ Bir nehirde iki defa yıkanılmaz.
- “ Kalıcı şeyler varmış kanısına kapılmamız, değişimin kuralı değil de belli bir düzene, belli bir ölçü ve yasaya göre olmasındandır. Bu yasa logostur.
- “ Evrende karşıt şeylerin sonu gelmez bir savaşı vardır. Soğuk sığağa, nemli olan kuruya, genç yaşla dönüşür. Bu karşıtlıklar uyum içindedir. Bunu sağlayan da logostur. Savaş kötü bir şey değildir. Doğurgandır, yaratıcıdır verimlidir.

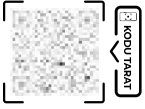
PARMENİDES

Ona göre evrende hiçbir şey değişmez. Varlık; ezeli-ebedi, bölünemez, boşluk içermeyen ve hareketsiz olandır.

- “ Varlık aldatıcı biçimde çokluk olarak görünse de asıl olarak varlık "Bir Olan"dır.
- “ Gerçeklik, yani varlık; mutlak anlamda Bir'dir, kalıcıdır, süreklidir, yaratılmamıştır, yok edilemez. O ezeli ve ebedidir, onda hareket ve değişme yoktur.
- “ Duyular yanıltıcıdır. Var olan, düşünce ile kavranır.

Doğa Felsefesinin Genel Özellikleri

- 1 Evrenin varoluş sorunu ele alınmıştır. Yani "ontoloji" sorunu ile ilgilenmiştir.
- 2 Evrenin ilk unsuru, ilk ana maddesi (ARKHE) nedir, sorusuna yanıt aranmıştır.
- 3 Bir görünüş-gerçeklik ayrımının yapıldığı dönemdir ve görünüş arkasında bir keyfiliğin değil düzenli bir yapının var olduğuna inanılmıştır.
- 4 Doğayı oluşturan ilk sebebi maddi olarak gösterdiklerinden "materyalist" olarak değerlendirilir.
- 5 Mitolojiye tepki olarak doğmuş. Akla, mantığa dayalı ve eleştirelidir.
- 6 Varlık probleminde sırasıyla görünüş-gerçeklik, çokluk-birlik, değişim-kalıcılık ekseninde çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

İNSAN FELSEFESİ

MÖ 5. yüzyılın ortalarında, antik Yunan'da büyük bir felsefi dönüşüm yaşanır. Varlık ve gerçeklik üzerine olan felsefi çalışmaların merkezinde artık «insan» vardır.

Felsefi sorular da kozmoloji ve ontoloji ile ilgili sorulardan insan yaşamı ve eylemleriyle ilgili sorulara doğru kaymıştır. Filozofların ilgileri de retorik, etik ve siyaset felsefesine çevrilmiştir.

“ Peki bu konu ve ilgi değişimin nedeni nedir? Yaşanan bu değişimin hem felsefi hem de politik ve sosyal nedenleri vardır.

“ Felsefi nedenler; doğa felsefesinin iflas etmesi, tıkanması, filozofların karşıt görüşler yanında çelişik görüşler öne sürmeleri ve bir sonuca varılamaması gibi nedenler sayılabilir.

“ Sosyal ve politik nedenler olarak da bu dönemde yaşanan savaşları, kıtlıkları, salgın hastalıkları, yönetimde yaşanan çalkantılı sorunları ve toplumda artan sorunları gösterebiliriz.

“ İşte bu nedenlerden ötürü felsefe yönünü evrenden insana döndürmüştür. Bu dönemde karşımıza çıkan kişiler sofistler ve Sokrates'tir.

SOFİSTLER

Sofist kelimesi Yunanca (bilge, becerikli, zeki) sözcüğünden türetilen sophistes'ten gelir. Öğretmeyi ve öğrenmeyi meslek edinen kişileri belirtmek için kullanılır. Sofistler MÖ 5. yüzyılda para karşılığında felsefe öğreten gezgin öğretmenlerdir. Sofist filozoflar Protagoras, Hippias, Gorgias...

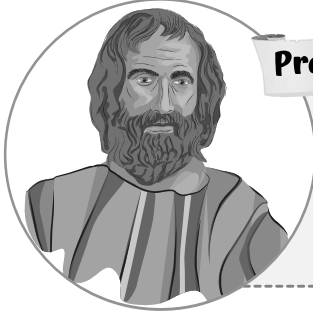
Etik, siyasal ve toplumsal sorunlar üzerinde durmuşlardır. Sofistlerin en belirgin özellikleri hemen her şeye karşı geliştirmiş oldukları eleştirel tavidir. (felsefe, gelenek, görenek, din)

Sofistlere göre mutlak ve değişmez bir hakikat yoktur. Bilgi ve hakikat bireyin algılarına, toplumsal, kültürel ve kişisel eğilimlerine göre değişir.

Her şey görelidir. Bilgi genel bir doğrulukla değil, işe yararlıkla ölçülecektir. Yani daha yararlı olan bilgi doğru, daha yararlı bilgiye sahip olan bilgilidir.

Göreceli yaklaşımları her alanda olduğu gibi ahlak alanında da devam etmiştir. İyi ve kötü gibi yargıların kişiden kişiye değişebileceğini ifade ettikleri için evrensel ahlak yasası yoktur.

MÖ 6. YY - MS 2. YY FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

Protagoras

Protagoras göre bilgi kişiden kişiye değiştiği için genel geçer bir bilgi olmaz. Fayda sağlayan bilgi doğrudur.

“İnsan her şeyin ölçüsüdür.”

“Bir şey insana nasıl görünüyorsa öyledir.”

“Rüzgâr, üşüyen için soğuktur, üşümeyen içinse soğuk değildir.”

PROTAGORAS

Gorgias

Gorgias'a göre asıl gerçeği, var olanı bilemeyiz. Bu görüşünü de desteklemek için şu ünlü sözünü söyler ve temellendirir:

“Bir şey yoktur.

Bir şey olsaydı da bilemezdik.

Bilseydik de başkalarına bildiremezdik.”

GORGİAS

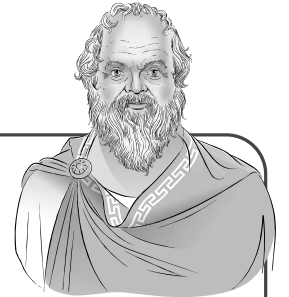

Sofistlerin Görüşlerini Genel Olarak Şöyle Özetleyebiliriz:

- ✓ Eleştirel ve kuşkucu bir anlayışa sahiptirler.
- ✓ Bilgisel ve ahlaksal rölativizm anlayışına sahiptirler.
- ✓ Pragmatisttirler (kişiye yararlı olan doğrudur.).

SOKRATES'İN HAYATI VE FELSEFESİ

Sokrates'in Hayatı

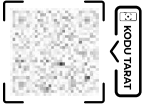

» Sokrates Atina da doğmuş ilk Yunan filozofudur. Bir şey yazmamıştır. Felsefesini sözlü olarak yaymıştır. Bir okulu yoktur. Ama çevresinde büyük bir hayranlar kalabalığı toplanmıştı.

» Sokrates ortalıkta, çarşı pazarda dolaşır; karşısına çıkanlarla konuşmaya çalışırdı. Bunu da insanları, hayatlarının anlam ve amaçları bakımından düşünmeye, aydınlatmaya kımıldatmak; onlarda bu isteği uyandırmak için yapardı.

» Sokrates eşsiz bir sokak filozofu resmini çizerek sorularını ve eleştirisini sadece Yunanlı sade vatandaşa değil, aynı zaman da demokrasinin mevcut budala önderlerine de yöneltti. Sokrates'in sorgulama ve eleştirisinden rahatsız olan liderler, onu “gençleri baştan çıkarmak ve kentin tanrılarına inanmayı yeni tanrılar icat etmek” gibi düzmece bir suçlamayla mahkemeye verdiler.

» Sokrates savunmasında gençleri baştan çıkarmak ve kentin tanrılarına inanmayı yeni tanrılar icat etmek bir yana; insanlara, tanrının mesajı uyarınca önce bilgisizliklerini, sonra da ilkeli yaşamaları, ruhlarına gerekli özeni göstermeleri gerektiğini göstermek amacıyla felsefe yaptığını dile getirdi. Sokrates'in savunması, beş yüz kişiden oluşan jüriyi memnun etmedi Sokrates iki yüz yirmiye karşı iki yüz seksen oyla suçlu bulundu ve idam edildi.

SOKRATES SOFİST BİR FİLOZOF MUDUR ?

**Değildir.
Çünkü**

Sofistler pragmatisttir. Para karşılığına dersler veriyorlardı ama Sokrates para karşılığında ders vermemiştir. O, gençlere ahlaklı yaşam sürmenin yollarını anlatıyordu.

**Değildir.
Çünkü**

Sofistler relativist iken Sokrates rasyonalisttir ve relativizme karşıdır.

**Değildir.
Çünkü**

Sofistlere göre evrensel ahlak yasası yoktur. Sokratese göre evrensel ahlak yasası vardır.

SOKRATES'İN BİLGİ GÖRÜŞÜ

Ona göre herkes için kesin ve genel-geçer doğru bilgi mümkündür.

Kesin bilgiye akıl yoluyla ulaşabiliriz. (Rasyonalisttir.) İki tür bilgi vardır episteme ve doxa.

İnsan zihni doğuştan bilgiye sahiptir. Biz sadece daha sonra hatırlarız.

Uyku hâlindeki bilgileri diyalog yöntemiyle açığa çıkarır.

» Sokrates'e göre iki tür bilgi vardır: Biri duyularla elde edilen ve genel geçer olmayan sanılar (doxa), diğeri salt aklın ürünü olan genel geçer-mutlak- bilgilerdir (episteme).

» Sokrates'e göre, mutlak bilgi insan aklında doğuştan vardır. Bu bilgiler, sorgulama yoluyla insanın düşündürülmesi sonucu ortaya çıkarılabilir.

“Sorgulanmamış hayat yaşamaya değmez.” diyen Sokrates, eleştiri ve sorgulamayı felsefi bir yöntem olarak kullanır. Bu yöntem, insanda doğuştan var olan bilgiyi açığa çıkarmayı amaç edinen; soru sorma, ironi (alaya alma), maiotik (doğurtma) şeklinde üç aşamadan oluşan, günümüzde “Sokratik Yöntem” denilen bir yöntemdir.

Sokratik Yöntem

Soru Sorma

“Bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir.” diyerek alçak gönüllü bir tavır içinde, kendisinin hiçbir şey bilmediği gerekçesiyle, karşıdakine sorular yöneltir.

ironi

Sorulara aldığı cevaplarla, karşıdakinin düşüncelerinin gelişigüzel, baştan savma, temelsiz olduğunu kanıtlayıp bir şeyler bildiğini sanan o kişiye aslında hiçbir şey bilmediğini alaylı bir şekilde gösterir.

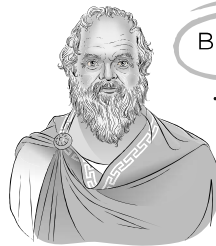
Maiotik

Sorularına devam ederek sorguladığı kişinin ruhunda uyku hâlinde bulunan düşünceleri bir ebe gibi doğurtarak onun doğru düşünceye ulaşmasına yardımcı olur.

SOKRATES'İN AHLAK ANLAYIŞI

Sokrates'e göre ahlaki eylemin amacı mutluluktur. Mutluluğun kaynağı da bilgidir.

Sokrates'e göre «Doğruyu bilen, doğru davranır.»

Bilgi erdemdir.

Bilgi doğru eyleme, bilgisizlik ise kötü eyleme götürür. Hiç kimse bilerek kötülük yapmaz kötülüğün kaynağı bilgisizlik yani cahilliktir.

SİSTEMATİK FELSEFE

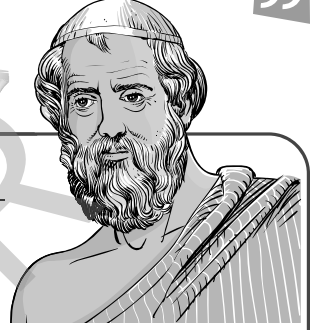

Platon ve Aristo'nun görüşlerinin egemen olduğu ve bu filozofların hemen her konuyu araştırıp bütüncül ve sistemli olarak görüşlerini ortaya koydukları bir dönemdir.

PLATON'UN HAYATI VE FELSEFESİ

Platon'un Hayatı

- » MÖ 427 yılında doğan Platon, aristokrat bir aileden geliyordu. Hayatının ilk yarısı itibariyle hep politik bir kariyere hazırlanmıştı fakat hocası Sokrates idam edilince siyasete girmekten tamamen vazgeçmiştir. Atina'da Akademiyi açar ve dönemin bütün seçkin bilim insanlarını, filozoflarını toplayarak felsefeyle uğraşır.
- » Akademi dışında olanların yararlanabilmeleri için otuz kadar felsefi eser kaleme aldı.
- » Bu eserler diyalog tarzında yazılmıştır. Diyaloglardaki baş aktör çoğunlukla Sokrates'tir. Sokrates insanlarla görüşlerini tartışır ve onların görüşlerindeki tutarsızlıkları ortaya koyar.
- » Platon'un asıl adı Aristokles'tir. Geniş omuzları ve atletik yapısı nedeniyle Yunanca Platon (geniş göğüslü) lakabı ile anıldı. İslam dünyasında da Eflatun olarak tanındı.

PLATON'UN İDEALAR KURAMI

Platon'un tüm görüşlerinin kaynağı idealar kuramıdır. Yani varlık, bilgi, sanat, siyaset ve ahlak görüşleri bu kuram üzerine inşa edilmiştir.

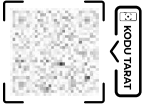
Peki Nedir Bu İdealar

İdealar duysal dünyada kopya ya da suretlerini gördüğümüz nesnelerin ezeli-edebi ilk örnekleri veya örüntüleridir.

İdealar nerede varolur? İdeaların varolduğu bir yer düşünmek doğru değildir çünkü onlar maddi olmayan gerçekliklerdir. Maddi olmayan ezeli-edebi gerçeklikler olarak idealar kendilerinde ve kendi başlarında varolurlar; onlar dolayısıyla ne zaman ne mekânda bir yer işgal etmezler. Onların duysal veya somut şeylerden ayrı bir varoluşa sahip olmaları gerçekte onların bağımsız bir varoluşa sahip oldukları anlamına gelir.

İdeaların Özellikleri

- 1 İdealar aynı türdeki varlıkların ortak adıdır.
- 2 İdealar değişmezler.
- 3 İdealar ezeli ve ebedidirler.
- 4 Ne varlığa gelir ne de yok olup giderler.
- 5 İdealar yaratılan ilk örneklerdir.
- 6 İdealar maddi değildir. Zaman ve mekânda yer işgal etmezler.

MÖ 6. YY - MS 2. YY FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

Örnek, “Kedi” sözcüğünü ele alalım: Dünyada “kedi” tarifimize uyan bir çok hayvan olduğunu hepimiz kabul ederiz. Aslında bu sözcükle neyi kastediyoruz? Doğrusu, her özel kediden ayrı bir şeyi... Bir hayvan, tüm kedilere özgü olan genel yapıyı taşıdığı için kedidir ama “kedi” sözcüğünün anlattığı şey herhangi bir kedi değil “evrensel”, yani “tümel” kedidir. İşte bu sanal kedi herhangi bir kedi doğduğunda doğmaz, ölünce de ölmez, uzayda veya zamanda bir yer kaplamaz. İşte İdealar Kuramı'nın mantığı ilgilendiren yönü budur.

Platon göre “kedi sözcüğü” belirli ideal bir kediyi, tanrının yarattığı tek bir kediyi dile getirir. Çevremizde gördüğümüz canlı olan kediler ideal kediyle ortak bir yapıya sahiptirler fakat az ya da çok eksiktir bu ortaklıkları. Bu türden çok kedi vardır ama sadece ideal kedi gerçektir, tek tek kedilerse kopyadır.

İdealar Kuramı

İdealar Dünyası

Varlıkların ilk örnekleridir.
Öncesiz ve sonrasızlardır.
Değişmezler.
Gerçektirler.
Akılla kavranırlar.

Görünümler (Fenomenler) Dünyası

Kopyadılar (gölge).
Değişirler.
Aldatıcıdırlar.
Gerçek değildirler.
Duyularla kavranırlar.

Platon ve İdealar

►► İdealar evreninde, başta “iyi ideası” olmak üzere “güzellik ideası, adalet ideası, at ideası, ağaç ideası, ev ideası, insan ideası, üçgen ideası, daire ideası” gibi duyular dünyasındaki her şeyin aslı bulunur. Platon'a göre mutlak varlık, duyularla algılanan nesnel dünyasında değil akılla kavranan idealar dünyasındadır.

►► Gördüğümüz şu ağaç, masa, ev, insan, çiçek, köpek gerçek varlıklar değildir. Bunlar, sürekli değişir, oluş ve bozulma tabidir, ezeli ve ebedi değildir. Buna karşın at ideası, insan ideası, iyi ideası, değişmez, ezeli ve ebedidir; oluş ve bozulma tabi olmayan mutlak varlıklardır.

Platon ve Mağara Benzetmesi

►► Düşüncelerini somutlaştırmak isteyen Platon bir mağara benzetmesi yapar. İkili dünya anlayışını mağara örneğiyle açıklayan Platon, zincirlerle bağlanmış ve doğumundan beri orada olan insanların olduğu bir mağara tasarlar. Mağaranın girişinde bir ateş yanmaktadır ve mağaranın kapısından gelip geçenlerin gölgeleri içerideki insanların önündeki duvara yansımakta ve sesleri içeride yankılanmaktadır. İşte bu içinde yaşadığımız dünya, Platon'a göre mağaranın içidir, gölgeleri gerçek sanarak yaşayan insanlar ise asla hakikate erişemeyeceklerdir. Zincirlerimizi kırıp dışarı yani asıl gerçekliğe (İdealara) ulaşmak tek hedefimiz olmalıdır. Gölge fenomenler dünyasını, gölgenin kaynağı olan asıllar ise idealar dünyasını temsil eder.

Platon'un Varlık Anlayışı

» Gerçek varlık idealdır ve idea her şeyin özüdür.

» Fenomenler dünyasında varolan her şey ideaların birer yansımasıdır.

» Varlık görüşü idealar kuramına dayanır.

Platon'un Bilgi Görüşü

- ✓ Bilgilerimiz doğuştandır.
- ✓ Bilginin kaynağı akıldır.
- ✓ Fenomenler yanıltıcıdır. Gerçek bilgiye ulaştırmazlar.

Platon'un Sanat Görüşü

- ✓ Sanat doğanın taklididir. Doğa ise doğanın taklididir. O hâlde sanat taklidin taklididir.
- ✓ Örneğin, bir at, at ideasının kopyasıdır; at resmi de at ideasının kopyasının kopyasıdır.
- ✓ Güzel olan bir şey güzel ideasından ne kadar pay alırsa o kadar güzel olur.
- ✓ Platon sanat için şöyle der: "İstersen bir ayna al eline, dört bir yana tut. Bir anda yaptın gitti Güneş'i, yıldızları ve bütün canlıları!"

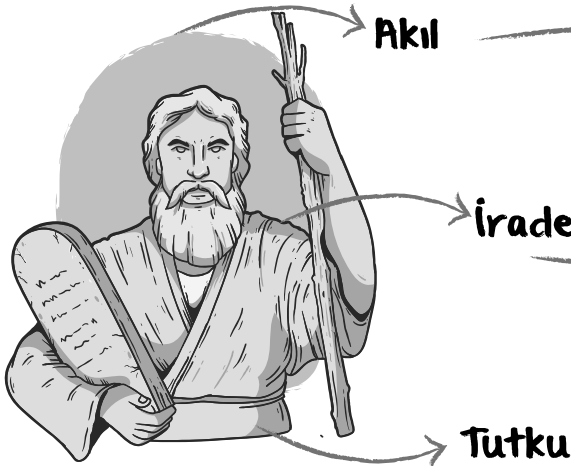
Platon'un Ahlak Görüşü

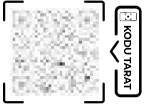
- ✓ Platon'a göre ahlaki yaşamın amacı mutluluktur. Mutluluğa ulaşmanın yolu iyi ideası ile gerçekleşir. Bir eylem, iyi ideasına uygun olduğu oranda iyi olur.
- ✓ Platon'a göre nesnelere dünyasında mutlak olarak iyi bulunmaz. Çünkü kişiden kişiye değişiklik gösterir. Yapılması gereken şey herkesin idealar dünyasına yönelmesi ve eylemlerini iyi ideasına uydurmasıdır.
- ✓ Kısacası Platon ahlakın kaynağını idealar dünyasında görür ve evrensel ahlak yasasının varlığını kabul eder.

Platon'un Siyaset Görüşü

- ✓ Platon'a göre devletin doğuş nedeni insan doğasıdır. Devlet doğal bir kurumdur. Hatta devleti ile insan arasındaki fark insanın küçük organizma, devletin de büyük organizma olmasıdır.
- ✓ Devlet, insanın kendi kendisine yetememesi, gereksinimlerini gidermek için başkasına ihtiyaç duyması, güvenlik ihtiyacı sebebiyle varolmuştur.
- ✓ Platon ideal devlet ütopyasında toplumu üç sınıfa ayırır. Bunların da insanda var olan üç yetiye karşılık geldiğini belirtir.

Platon'a Göre Devleti Oluşturan Sınıflar

ARİSTOTELES'İN HAYATI VE FELSEFESİ

» Aristoteles Platon'un öğrencisidir. Büyük İskender'e 5 yıl öğretmenlik yapmış, İskender'in Asya seferine çıkması üzerine de Atina'ya gidip burada kendi okulunu kurmuştur. Okul, Apollon Lykeios'a adanmış olduğu için Lykeion adını almıştır. Aristoteles, felsefi konuşma ve tartışmaları, Platon gibi oturarak değil de bir yukarı bir aşağı gezinerek yaptığı için, bu okula Peripatos (Gezinenler) adı da verilir. Bu okulunda başında 12 yıl kalmıştır.

» İskender'in ölümünden sonra Atina'da Makedonya'ya karşı kımıldamalar başlayınca, Makedonya sarayı ile olan yakın ilgileri dolayısıyla güç durumda kaldı. Nitekim hemen dinsizlikle suçlanmış, Sokrates'in başına gelene uğramamak için Khalkis'e gitmiş, burada bir yıl sonra bir mide hastalığından 62 yaşında iken ölmüştür.

» Görüşleriyle Batı dünyasında yaklaşık bin yıl etkili olan Aristoteles; felsefe, fizik, metafizik, zooloji, mantık estetik, etik ve siyaset alanında çok önemli eserler veren büyük bir filozof ve bilim adamıdır.

İslam dünyasında Muallim-i evvel ünvanıyla bilinir. Aristoteles soyut düşünceden önce gözlem ve deneyden başlayan bir felsefe yaklaşımının kurucusudur.

ARİSTOTELES'İN VARLIK ANLAYIŞI

- » Aristoteles, öğretmeni Platon gibi varlıkların ideal yanını kabul etmekle birlikte, onun birbirinden bağımsız iki ayrı evren anlayışını reddetmiştir.
- » İdea kavramı yerine form kavramını kullanır ve bu form Platon'un düşündüğü gibi yaşadığımız dünyanın dışında değil, içinde yer alır. İdea/form, somut varlıkların dışında ayrı bir dünyada değildir. Her nesnesinin ideası kendi içindedir.
- » Aristoteles'e göre gerçekte varolanlar tek tek şeylerdir; insan, masa, yoldaki araba gibi. Yani bu dünyadaki varlıklar gölge değil gerçektir.
- » Madde ve form bir aradadır. Formsuz bir madde düşünülemez. Madde bir olanaktır, form bu olanağın gerçekleşmesini sağlar. Meşe tohumu meşe ağacına dönüşme potansiyelini kendi içinde taşır.
- » Aristoteles, varlıktaki değişimi, oluşumu dört neden öğretisiyle açıklar. **Bunlar: maddi, formel, fail ve ereksel** nedendir.

4 Neden

Maddi Neden

Bir şeyin hangi maddeden kaynaklı oluştuğunu gösteren nedendir.

(Masanın kerestesi maddi nedendir.)

Formel Neden

Bir şeyin biçimsel nedenidir.

(Masanın biçimi formel nedendir)

Fail Neden

Maddenin biçim kazanmasını sağlayan nedendir.

(Masayı yapan usta fail nedendir)

Ereksel Neden

Bir maddenin biçim kazanmasında son olarak bir de amaç bulunmalıdır ve ereksel neden işte bu amacı gösteren nedendir.

(Masanın yemek masası olarak yapılması ereksel nedendir.)

ARİSTOTELES'İN BİLGİ ANLAYIŞI

» İnsan dünyaya bilgiyle değil, bilgi edinme yetisiyle gelir. Akıl bilginin taşıyıcısı değil; bilgi üreticisidir. Bilgi akılla elde edilir ve iki tür akıl vardır: pasif ve aktif akıl. Pasif akıl duyuları saptayarak bilginin içeriğini malzemesini sağlar; aktif akıl ise duyuları, ham maddeyi işler bilgiyi oluşturur.

- » Ona göre bilgi edinmenin yolu tek tek varlıkları bilmektir. Ağaç kavramıyla değil tek tek ağaçlarla ilgilenilmez.
- » Tekilin bilgisi tümele dayanmalıdır. Algılanan tek tek şeyler tümele dayanmalıdır. Örneğin meyve kavramını bilmiyorsak gördüğümüz şeyin elma olduğunu bilemeyiz (tümdengelim).

ARİSTOTELES'İN AHLAK ANLAYIŞI

- » Aristoteles'e göre ahlaki eylemin amacı mutluluktur. Mutluluk ise akla uygun erdemli yaşamdır. İki tür erdem vardır: düşünce ve karakter erdemleri. Düşünce erdemleri eğitimle, karakter erdemleri de alışkanlıkla elde edilir.
- » Aristoteles'e göre erdemli olmanın temeli ölçülülüktür (Altın orta) çünkü insan eylemlerindeki aşırılık ve eksiklik insanı mutsuz eder. İnsan akılla iki uç arasındaki orta yolu bulmalıdır.
- » Örneğin korkaklık ve gözü karalık uç noktalardır ve kötüdür. Orta yolu cesarettir. Yine savurganlık ve cimrilik uç şeylerdir. Ortası cömertliktir.

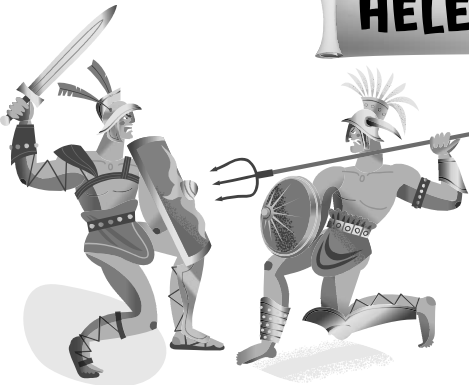
ARİSTOTELES'İN SANAT ANLAYIŞI

- » Aristoteles'e göre güzellik matematiksel olarak belirlenebilir. Güzelin formları düzen, oran, sınırlılıktır. Ahlak görüşünde olduğu gibi sanatta da aşırı uçlardan kaçınır ve orta yol anlayışını sergiler (ölçülülük).
- » Aristoteles'e göre sanat taklittir. Ancak en güzel yakalamak için olduğu gibi taklit etmek yerine birtakım düzenlemeler yapabiliriz, orantısızlıkları düzeltmek gibi.
- » Aristoteles'e göre sanatın ahlaki bir amacı vardır. Bu amaç insanlara bir takım duyguları yoğun yaşatıp ruhun onlardan arınmasını sağlamaktadır. Aristoteles de sanat; taklitle başlar ve arınma ile son bulur.

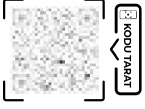
ARİSTOTELES'İN SİYASET ANLAYIŞI

- » Aristoteles'e göre devlet doğanın devamıdır. Ona göre devlet doğal bir kurumdur. Çünkü insanın topluluk içinde, devlet düzeninde yaşama eğilimi vardır.
- » Aristoteles göre iyi hayata ancak iyi düzenlenmiş bir toplum düzeninde erişilebilir. İnsan potansiyelini ancak toplum ya da devlet içinde geliştirebilir.
- » Devlet insanı ahlaki bakımından olgunlaştırmalıdır. İnsanlar doğaları gereği politik hayvanlardır.

HELENİSTİK VE ROMA FELSEFESİ

- » Hellenistik felsefe, Makedonya kralı büyük İskender'in Yunan ordularını bozguna uğratarak şehir devletlerini ortadan kaldırdıktan sonra doğuya gerçekleştirdiği seferler sonucunda, Helen (Yunan) kültürü ile doğu kültürünün teması sonucunda ortaya çıkan bir felsefedir.
- » Hellenistik felsefe, Yunan kültür ve düşüncesi ile Doğu'nun dini düşüncelerinin karışık birleşmesinde oluşan bir felsefedir.

MÖ 6. YY - MS 2. YY FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

Helen Felsefesi

- ☞ Helen felsefesinin merkezi Yunanistan'dır.
- ☞ Helen felsefesi, dine ve mitolojiye bir tepki olarak ortaya çıkmışken
- ☞ Helen felsefesinin amacı bilmek için bilmektir, doğrudan pratik bir amacı yoktur. Kuramsal (teorik) çalışmalar ortaya koymuşlardır.
- ☞ Helen felsefesi, felsefenin her konusuyla (varlık, bilgi, ahlak, sanat, siyaset, din) ilgilidir.

Helenistik Felsefesi

- ☞ Helenistik felsefenin İskenderiye, Antakya, Roma, Bergama, Tarsus gibi birçok merkezi vardır.
- ☞ Helenistik felsefe dine yaklaşmıştır.
- ☞ Helenistik felsefede felsefe, bilmek için bilmek değil; pratik ve teknik bir amaç için önemlidir. Kuramsal (teorik) çalışmalarda pek bir başarı gösterememişlerdir.
- ☞ Helenistik felsefede temel konu ahlaktır.

FELSEFİ OKULLAR

- 1 STOACILIK
- 2 SEPTİKLER
- 3 EPİKÜROŞÇULUK
- 4 YENİ PLATONCULUK

STOA FELSEFESİ

☞ Stoacılık MÖ 300 yıllarında Atina'da Kıbrıslı Zenon Tarafından Kurulan Bir Felsefe Okuludur. İsmi Zenon Ders Verdiği Pazar Yeri'nde Yer Alan Sütunlu Direklerden, Revaklardan Alır.

☞ Stoacı görüşe göre, insan dünya sahnesinde yalnızca bir oyuncudur. Oynadığı rolü seçemez, oyuna müdahale edemez. Her insanın bu sahne içinde ne yapacağını evrensel akıl belirler. Kişinin kontrol edebileceği tek bir şey vardır, kendi tavırları ve tutkuları. İnsan kendisine ne rol verilmişse onunla yetinmeli, sahip olamayacağı şeyler için açlık ve kıskançlık duymamalıdır.

» Bütün insanlar evrensel bir düzenin parçasıdır. Tanrının çocuklarıdır, kardeşlerdir. İnsanlar arasında ulusal, sınıfsal, ırksal vb. hiçbir ayırım doğal değildir. Tüm insanlar eşittir. Bunun örneği de üyeleri arasında Epiktetos gibi bir köle ile Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un olmasıdır.

» Doğada bir zorunluluk vardır, rastlantıya yer yoktur. İnsan kaderini kabul etmeli şikâyet etmemeli. Şikâyet etmesi bir meşe ağacının "Neden benim meyvelerim palamut da başka bir meyve değil?" demesine benzer. Kader de ölüm de kaçınılmazdır.

EPİKÜROŞÇULUK

- » Bu okul Epiküros'un görüşleri temelinde kurulmuş bir okuldur. Okulunun ismi Kepostur. (Bahçe anlamına gelir. Okul, öğrencilerin aldığı bahçeli bir evde kurulmuştur.)
- » Epiküros, felsefesini acı ve haz üzerine inşa etmiştir. Ona göre yapılması gereken şey acıdan uzaklaşmak ve haza yaklaşmaktır. Peki, bu her tür haz mıdır? Anlık duyusal zevkler midir? Değildir. Çünkü ona göre hazlar ikiye ayrılır: bedensel ve manevi hazlar. Bedensel hazlar kısa süreli mutluluk verse de tam anlamıyla insanı mutlu etmez hatta bazen insana uzun süreli acılar verebilir. O hâlde bedensel hazların değil, manevi hazların peşinden gitmeliyiz.
- » Epiküros'a göre insanın aradığı nihai haz, sakinlik ve huzurdur. Bu huzur hâli, arzuları aza indirgeyerek, nafie korkuları yenerek, yüksek kalıcılık düzeyine sahip zihinsel zevklere dönerek elde edilebilir.

EPİKÜROS

Epiküros'a göre insanı bu yaşamda mutsuz eden üç şey vardır: ölüm, kader ve tanrılar. İnsan bunlardan korkmamalıdır çünkü tanrılar insanı kendi hâllerine bırakmışlardır, ölümden de korkmamak gerekir çünkü biz yaşarken ölüm yoktur. Ölüm geldiğinde de biz yokuz. Kadere gelince, evren atomların rastgele birleşmesinden oluştuğu için kader de yoktur.

YENİ PLATONCULUK

- » Yeni Platonculuk, dinsel yönleri bulunan bir felsefe akımıdır. Iskenderiye Okulu olarak bilinir. Bu akımın temelinde Platon'un görüşleri yer almakla birlikte Aristoteles, Pythagorasçılar, stoacılar ve kendinden önceki felsefe öğretiler sentezlenmiştir.
- » Yeni Platonculuk, felsefenin dinselleştirildiği ve Tanrı kavramını ön plana çıktığı bir dönemdir. Hristiyan Orta Çağ felsefesiyle İslam felsefesini görüşleriyle etkilemiştir.
- » Yeni Platonculuğa göre insan ruh ve bedenden meydana gelmiştir. İnsan bedeni ruh için bir hapisanedir. Beden içine giren ruh kendine yabancılaşır. Ruhun amacı bu bedenden kurtulmak, yabancılaşmaya son vermektir. Ruh, bu evrende yapıp ettikleri ile sonraki yaşamı belirler. Erdemsiz bir yaşam ruhun ölümden sonra daha aşağı bir canlılığın gövdesine girmesine neden olur. Ruhun kurtuluşu maddeyle değil, tanrı ile birleşmeyle mümkün olacaktır.
- » Akımın en önemli temsilcisi Plotinos "Bir bedende olmaktan utanıyorum." der.

PLOTİNOS

Plotinos, Platon gibi aklın duyulardan, soyt dünyanın da somut dünyadan üstün olduğunu iddia eder.

Plotinos, evren ve varlığı «BİR» kavramı ile açıklar. Ona göre "Bir" Tanrıdır. Evren her zaman her yerde olan aşkın «Bir»in taşmasıyla oluşmuştur (Sudur Kuramı). "Bir" yani Tanrı idealer dünyasını var kılmış, idealer dünyasında bedenli ve bedensiz ruhların oluşmasını sağlamıştır. Evrende var olan her şey "BİR"den gelmekte, ona benzemeyi istemekte ve nihayetinde ona dönmektedir.

Madde "BİR" in ışığının ulaşmama hâlidir. Tanrıdan maddeye doğru ışımama sönükleşir. Bu ışımamanın bir sırası vardır. Sırasıyla akıl, ruh, doğa ve madde yer alır.

Plotinos "Bir"le birleşmenin coşkusunu yaşadığını iddia eder.

Akıl

Ruh

Doğa

Madde

NOT: Septikler (Şüpheçiler) konusu Bilgi felsefesi konusunda açıklandığı için burada tekrar edilmemiştir.